

GROTE BRAND IN 1912

"suventich mènse laogen op straat"

Het dorpsgezicht aan de wegensplitsing Deel-Kruiseind-Pandelaar onderging in 1912 grote verandering. De an-
sicht hierover dateert uit het jaar 1905. Ter oriën-
tatie zij vermeld dat de foto is genomen vanuit de Pandelaar
op het Kruiseind. Links onder de bomen is nog juist het kes-
ke zichtbaar. Op 22 april 1912 werden alle huizen rechts door
brand verwoest. Ook de huizen aan de overkant van de weg ge-
legen tussen de hoek-Deel en de hoek-Krengelhoek gingen door
diezelfde brand verloren. Bij deze laatste huizen begon de
brand.

In het huis uiterst rechts woonde in 1912 de weduwe Smits
met haar kinderen. Een kleine zestig jaar na de grote brand
bij het keske vertelde Toontje Smits ons van die rampzalige
gebeurtenis: "t waor op 'ne zondich in 't vûrjaor van 1912
D'n braant beggòs wôr naw 't Trefpunt is en d'n braant ching
nò de Haagèèjk. Toen drèèjde de wéngd en fikte d'n andere

kant fan 't Kraoizant . Toen drèèjde de wéngd wir en toen braande waj ðk nõg af. Alles baj mekaor laogen 'r seuventich mènse op straot."

Een andere ooggetuige was de toen pas 12-jarige Rector Pennings. Zijn ouderlijk huis in de hoek Deel-Pandelaar, pal achter het keske, bleef buiten de vlammenzee. Rector Pennings die ook schreef over de grote dorpsbranden van 1780 en 1785 waardoor maar liefst 240 woningen in vlammen opgingen, liet daarbij de brand van 1912 natuurlijk niet onvermeld. We citeren uit Gemerts Heem nr.44 (1971): " Een grote brand had ook plaats op maandag 22 april 1912, de dag van de Gemertse voorjaarsmarkt. In die tijd was in Gemert slechts tweemaal per jaar markt, namelijk op maandag voor St. Marcus (25 april) en op maandag voor St. Matheus (21 september). Deze brand begon op de hoek Deel - Kruseind; hier brandden drie huizen af; tengevolge van de sterke wind sloeg de brand dwars de weg over naar het huis waar nu de winkel van Verhees is en ging zo verder in de richting van de Pandelaar tot aan het huis waar nu loodgieter Nelissen woont. Elf woonhuizen waaronder twee boerderijen brandden af; zeven ervan, oud en met stro gedekt, tot de grond toe."

Bert Vereijken bezorgde de redactie het kranteverslag uit de Zuid-Willemsvaart van Woensdag 24 april 1912 hetgeen hierna volgt:

GROOTE BRAND TE GEMERT.

Men schrijft ons uit Gemert: Heel het Kruseind stond Maandagmiddag, juist bij gelegenheid der jaarmarkt, in lichte laaie. Zes huizen, bewoond door 14 gezinnen zijn in vlammen opgegaan.

't Was omstreeks 11½ uur, toen voorbijgangers een vlammetje zagen uitslaan langs den schoorsteen van het huis toebehorende aan en bewoond door J. v. Zeeland slager en winkelier. Het vuur greep zoo snel om zich heen, dat noch bij M. Vos, die aan de eene zijde naast hem woonde, noch bij Martinus Pennings en Joh. Maas, die beneden in den zijgevel van het huis een woning hadden, iets van waarde gered kon worden. Huis en inboedels zijn echter verzekerd behalve de inboedel van Maas. Toen het huis van Van Zeeland volop in brand stond, joeg de vrij sterke wind de vlammen dwars over den provincialen weg. Het huis van Fr. Verhappen, juist tegenover het brandende perceel vatte vuur eer er zelfs veel van den inboedel was kun-

nen gered worden stond dit eveneens in volle vlam. Assurantie dekt echter de schade. Door een gang van Verhappen gescheiden stond het huis bewoond door den voerman M. v. Doornik en in eigendom toebehoorende aan de wed. Joh. v.d. Broek te Boekel. Ook dit stond nu al vrij spoedig in volle vlam. Het huis was verzekerd, maar de inboedel niet. Deze is echter grootendeels gered kunnen worden. Zou de brand zich hierbij bepalen, of zou ook het nu volgend pand, bestaande uit de boerderij met woonhuis van A. Mickers en de woonhuizen van Adr. van Dommelen, L. Klerks en Gez. Dorelijers in asch gelegd worden?

Waren er spuiten aanwezig geweest, dan zou men waarschijnlijk dit perceel geheel of gedeeltelijk hebben kunnen redden, nu bleek dit onmogelijk. Hier had men echter den tijd gehad om van den inboedel een groot deel te redden. Overigens dekt assurantie de schade. Ook de gebouwen toebehoorende aan Van den Broek te Boekel, L. Klerks en de kinderen Van Hoogstraten, zijn tegen brandschade verzekerd. Toen de vuurzee zich tot hiertoe een weg gebaad had en de nieuwe boerderij van Joh. v. Dommelen aan de beurt was, verschenen eindelijk de brandspuiten op het tooneel. Dat onze brandweer op verre na niet is wat ze moest zij, zoo min wat orde betreft als wat materieel aangaat, bleek ook bij deze gelegenheid weer.

Maar het spoot toch, ja met inspanning van alle krachten wist men zelfs het woonhuis van J. van Dommelen te redden. Achter op het erf bood een massa stroo en hout echter zooveel voedsel aan het vuur, dat de boerderij, hoewel geheel in steen opgetrokken en met pannen gedekt, niet te behouden viel. Het vee was hier zowel als bij Mickers bijtijds gered. De bijenhal van dezen bekenden ijmker, met een 12-tal opzetters is niet verbrand, maar zal toch stellig wel veel geleden hebben. Om zwart geblakerde korven zagen we des anderen daags 's morgens maar enkele bijen rondvliegen. De hal van Mickers echter met 6 opzetters, is totaal verbrand. Toen de boerderij van Van Dommelen had vuur gevat, kon het niet uitblijven of het daaraan grenzende huis der weduwe Smits, dat geheel met stroo gedekt was, moest ook mee. Hierdoor werden weer drie gezinnen dakloos, waarvan er twee niet verzekerd waren, Joh. v. Exel en Antonia van Deursen. Deze hadden echter al den tijd gehad om hun meubeltjes in veiligheid te brengen, zoodat hun schade vrij onbeduidend zijn zal. Van de wed. Smits is zowel het huis als de inboedel verzekerd. Dit laatste is echter ook bijna geheel gered.

Een oogenblik vreesde men, dat het brandende stroo over de ongeveer 15 M. breede open ruimte zou heenvliegen tusschen

het hel brandende huis van Smits en de met stroo gedekte woning van Rooyakkers. Ware dit gebeurd dan zouden stellig nog een vijftal woningen meer zijn afgebrand. De menschen waren hier dan ook al druk aan het uitdragen. Het bleek echter al heel spoedig dat dit gevaar niet zoo groot was. De wind, die een meer westelijke richting had, joeg de vonken den akker op, zoodat de brand bij deze 6 panden bepaald bleef. We mogen deze schets niet eindigen zonder een woord van lof gebracht te hebben aan den heer W. v. Kernenade. Niettegenstaande we hem meer dan eens hoorden klagen over de weinige medewerking, welke hij als brandmeester van de zijde van ons gemeentebestuur herhaaldelijk moest ondervinden, zagen we hem met zijn wakkere spuitgasten ook nu weer overal waar maar te redden viel; niet met een demi-saison aan den rug en een wandelstokje in de hand rondlopende om bevelen te geven, maar aanpakkende en het voorbeeld gevende. Dat het woonhuis van Van Dommelen gered is, is dan ook stellig en zeker voor een groot deel alleen aan hem en zijne moedige helpers te danken. Wie we hier ook niet mogen vergeten te complimenteren is onze wakkere rijkspolitie. Onze maréchaussées waren in actie hoor! Nog kunnen we hier aan toevoegen, dat alle gezinnen bij familieleden of kennissen een tijdelijk onderkomen hebben gevonden."

